

2. Pe cine să ajute în primul rînd politicile sociale? Să centralizeze sursele financiare disponibile pentru ajutarea celor aproximativ un milion de cetățeni — cei mai săraci — sau să încerce să-i protejeze pe toți cei aflați sub medie împotriva scăderii venitului?

3. Să acorde în primul rînd ajutoare bănești (pensie, indemnizații familiale etc.) sau mai curînd servicii sociale gratuite (îngrijire medicală, învățămînt etc.)?

4. Cei mai săraci să fie asistați în cadrul unor „sisteme mari” cum sînt asigurările sociale — pensii și sănătate — sau să se acorde ajutoare mai mari în baza unor aprecieri individuale?

5. Între ajutoarele bănești să fie avantajate indemnizațiile familiale și pentru îngrijirea copiilor, adică să fie ajutate familiile cu copii sau mai bine să se mențină pe o arie cît mai largă valoarea reală a pensiilor?

6. Cum să fie modificat sistemul actual de gospodărire a locuințelor care prin chiriile puternic subvenționate îi ajută pe cei ce dispun deja de locuință? Să fie majorată multiplu chiria pentru locuințele proprietate de stat sau mai curînd locuințele proprietate de stat să fie vindute locatarilor, eventual altora?

7. Pînă la ce nivel să se mențină gratuitatea îngrijirii medicale și a învățămîntului? În ce măsură să fie permise și sprijinite școlile și asistența medicală particulară?

8. Ce rol pot juca instituțiile particulare sau biserica cît și familiile și rudele în ajutarea celor aflați în situații dezavantajate?

Rezolvarea rațională a acestor probleme și a multor altora poate avea în mod evident un rol decisiv în realizarea cu succes a transformării politice, sociale și economice. Sociologia poate contribui prin dezvoltarea faptelor și prin compararea liberă de orice dogmatism a alternativelor posibile.

MANIFEST VEHEMENT ÎMPOTRIVA SĂRĂCIEI *

J. Kornai se consideră observatorul și analistul „economiei socialiste”. Pe bună dreptate, cărțile, studiile, prelegerile sale universitare, chiar și manifestările sale ocazionale fiind caracterizate printr-o documentare vastă, obiectivitate lucidă, exigența sistematizării. De aceea, ultima sa carte¹ prin titlul ei, dar mai ales prin conținutul ei constituie o surpriză pentru cititorul care îl cunoaște cît de cît pe autor.

* BÉRES, JÓZSEF: „*Indultatos röpirattal*” a szegénység, in *Korunk*, 1/1991 seria III-a, II/1, pp 116—118.

¹ JÁNOS KORNAI: *Manifest vehement în problema tranziției economice*, Budapest, HVG, 1989.

JÁNOS KORNAI, autoritate recunoscută atît în patria sa cît și în străinătate, este șef de secție la Institutul de științe economice al Academiei Ungare de Științe și profesor la Universitatea Harvard. Prima sa carte *Centralizarea excesivă a conducerii economice* a apărut chiar în 1956, Cartea sa cea mai cunoscută, cel mai mult disputată este (*Deficitul*, 1980). De zeci de ani, lucrările sale apar traduse în engleză, franceză, germană și rusă. *Anti-equilibrium* (1971) a apărut, în 1974, și în românește cu subtitlul *Despre teoriile sistemelor economice și sarcinile cercetării*.

Lucrarea scoasă (în timp record) se află între studiu și luare de poziție. Prezentarea sistematică a temei se amestecă cu un mod de exprimare pătimaș, citeodată cu izbucniri chiar vehemente. Autorul mărturisește fățiș : de mult îl enervează evocarea „sărăciei ungare”. După părerea analistului problemelor „economiiilor deficitare”, cea mai periculoasă manifestare a sărăciei este *lipsa de idei*. Kornai nu se referă la obiectivele de perspectivă ale dezvoltării economice ungare, ci exclusiv la sarcinile de actualitate în anii imediat următori. El se ocupă de trei probleme : 1. proprietatea, 2. stabilizarea macroeconomică și 3. conexiunile între economie și politică. În scurtul, dar incitantul „În încheiere un punct de vedere personal” autorul se referă la dezamăgirile și speranțele sale, la faptul că nu-și mai face iluzii și totuși are încredere că națiunea ungară nu va scăpa șansa restructurării economice.

Concluzia tratării primei probleme este că în baza principiului raționalității istoriei economice, în Ungaria va exista în continuare o *economie bazată pe două tipuri de proprietate*. Ponderea sectorului de stat nu poate fi redusă decât treptat. De aceea trebuie urmărit ca acesta să funcționeze cât mai eficient. Trebuie liberalizate, în mod consecvent, condițiile de funcționare ale sectorului privat. Pentru a promova dezvoltarea rapidă și viguroasă a acestuia, trebuie demontate impedimentele birocratice și trebuie luate măsuri fiscale și monetare.

A doua problemă discerne dificultățile stopării *inflației*, ale controlului echilibrului bugetar, ale *cererii macro* și ale formării *raționale a prețurilor*. Sint luate în considerare și *rezervele umanitare*.

Autorul atrage atenția asupra faptului că străinătatea așteaptă de la „chirurgii” bolilor economiei ungare o „*operație de stabilizare*” și nu „*tratarea simptomelor*”. Este nevoie de o guvernare a cărei forță rezidă în sprijinul consțient acordat de către populație. Bineînțeles, operația poate fi executată și fără ca pacientul să fie întrebat, pur și simplu este anesteziat și apoi se execută ceea ce medicul consideră necesar. În societățile civilizate nu se mai procedează astfel. Chirurgul este obligat să-i explice bolnavului caracterul operației și numai după aceea poate să-i ceară consimțământul în vederea executării acesteia.

Deși operația de *stabilizare* este extraordinar de dificilă executarea ei este inevitabilă. Deci, operația trebuie efectuată, dar cu aprobarea bolnavului, i.e. a reprezentanților aleși ai societății.

Societatea trebuie să înțeleagă, în primul rînd, faptul că funcționează corect numai acel sistem de distribuire în care situația celor de jos se poate îmbunătăți în mod continuu. *Distribuirea veniturilor* care să stimuleze din ce în ce mai viguros creșterea venitului total al întregii societăți, este condiția sporirii continue a venitului celor săraci.

După Kornai, pentru înțelegerea specificului problemei trebuie să ne întoarcem la ideile lui Adam Smith : bunăstarea națiunii este suma bunăstărilor individuale. *Venitul național* nu este o categorie colectivă sublimă, nici o noțiune statistică enigmatică. Oricine, dispus să producă mai mult în folosul său și al familiei, cîștigînd astfel (bineînțeles, în mod legal) bani mai mulți, acționează și spre binele comunității. Este nevoie de o cotitură, în primul rînd în modul de gîndire al oamenilor. În socialism,

concepția egalitaristă despre societate a calificat multă vreme îmbogățirea ca fiind de-a dreptul rușinoasă. Oamenilor li s-a inoculat *ideea greșită* după care dacă cuiva îi revine mai mult nu l-a putut lua decît de la altcineva și toți cărora le merge bine exploatează pe alții. Socialismul de stat a dus o adevărată propagandă împotriva îmbogățirii și considera o rușine dacă cineva nu-și împărțea avutul. Putea chiar să impună acest lucru prin forța legii.

Merită cel mai mare respect cel care în loc să se văicărească, renunțînd la a face antecameră pentru ajutor din partea statului, se apucă să-și amelioreze propria situație materială. Ajutor de stat să primească numai cel într-adevăr incapabil să se „ajute”, precizează Kornai. Există oameni care nu-și pot cultiva grădina (nu au), nu se pot angaja la ore suplimentare din motive de sănătate sau familiale nu pot crea o întreprindere (nu au capital și nici posibilitatea de a face un împrumut), nu pot aduce din străinătate produse pentru a fi desfăcute pe piață (nu au legături de export și nici posibilități de desfacere). Totuși, cel mai strîmătorat este cel lipsit de „capital” moral și intelectual, a cărui „stare de socializare” îl exclude din „sfera proprietarilor”. Iar în ceea ce privește problemele de bază ale *politicii sociale*, autorul este de părere că în timp ce cererea este *infinită*, resursele sînt *limitate*. Oricare specialist în politică socială, om politic, sociolog ar putea enumera mii de date exasperante, dar economistului cu simț de răspundere socială îi este clar: *singurul panaceu* pentru remedierea „sărăciei ungare” este *creșterea eficiență a producției*. Chiar și în cazul în care la început această „terapie” este însoțită tocmai de creșterea explozivă a șomajului, sau numai de stagnare salariilor în sectorul de stat, iar în caz extrem, de o inflație zguduitoare. În arierplanul debutului acestei terapii se întrezăresc trei mari economiști ai anilor '40, Joseph Schumpeter, Wilhelm Röpke și Friedrich Hayek. De la primul, Kornai a preluat noțiunea „demolării creatoare”, de la aldoilea, luarea în considerație cu precizie a laturilor umane-morale ale modelelor de politică economică. Hayek a descoperit în liberalism tradiția care a salvat idealul de libertate din antichitate, trecîndu-l peste evul mediu și care merită să fie adaptat cerințelor epocii, chiar cu prețul limitării mai mici sau mai mari a democrației.

După părerea lui János Kornai, numai un *guvern puternic* este capabil să realizeze o politică economică modernă. El trebuie, concomitent, să contracareze gafele birocrăției care împiedică dezvoltarea sectorului privat, să țină în mînă politica fiscală și monetară prescrisă de parlament, să asigure disciplina financiară și a salarizării. Dar bazele funcționării unui guvern puternic pot fi asigurate numai printr-un *consens național*; dacă grupurile de putere economice și politice cad de acord și-și respectă înțelegerea, există speranțe că se va face ordine în economia țării, se va lichida „sărăcia seculară”. Dacă acest lucru nu va reuși, economia și împreună cu ea întreaga societate (exceptînd pătura subțire care trage foloase pînă și din inflație) va continua să alunece, în mod inevitabil.